

שיעור הלכתי שבועי מפי מורנו ורבנו
הרה"ג דוד שלום נקי שליט"א
מו"צ ומחבר סדרת הספרים "בהלכה ובאגדה"

והתענג בדשן

"והתענג בדשן נפשכם, הטו אַזְנֵיכֶם וּלְכוּ אֵלַי, שְׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם" (ישעיה נהב)

גליון 27

הלימוד בליל חג השבועות

התארגנות מראש ללימוד בליל חג בשנה זו. מעלת הלימוד.
איך נידוד השינה לא פוגע במצות "ושמחת בחגך"?
סדר הלימוד. אל תפרוש מן הציבור. הארת מתן תורה חוזרת
כל שנה. השקפה ודעת תורה צרופה של מרן מלכא הראש"ל,
והגאונים רבי יהודה צדקה ורבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל,
על יום כ"ח באייר, ובענין אמירת התחנון בו.

חכם עיניו בראשו

א. השנה שבעוונות אנחנו עדיין נמצאים בתקופה זו, על כל אחד ואחד לתת דעתו כבר מעכשיו, למצוא מקום המתאים לו ללימוד בליל חג השבועות, מקום גדול ורחב ליתן ריוח בינו לבין חברו, וכפי כללי הזהירות, כדי שישב וילמד בהתמדה כל הלילה, וחלילה לא יתבזבז לילה קדוש זה בשינה. ואפילו להישאר ללמוד בבית, לא מומלץ כלל ועיקר, כי בקל תחטפנו שינה. ומאחר ומעלת הלימוד בלילה זה כל כך גדולה, שבעתיים יותר מליל הושענא רבה, חבל שבגלל סיבות טכניות, יפסיד את הלימוד ואת העילה ברוחניות והברכות שזוכים בעבור זה. וכבר אמרו חז"ל (אבות דרבי נתן פ"ג מ"ו): "אם למדת תורה בשעת הריוח, אל תשב [בטל] בשעת הדחק. לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער, ממאה בריוח". ובכל שנה כולנו יושבים ולומדים כל הלילה, על כן דוקא בשנה זו יתאמץ כל אחד ביתר שאת וביתר עוז, ושכרו יגדל פי מאה, ולא יאבד הזדמנות פז זו.

ברכות גדולות ונאמנות

ב. וכבר הפליגו בזוהר הקדוש (ויקרא דף צח ע"א) בשבח העוסקים בתורה בכל הלילה הקדוש הזה, וכשהיו נאספים החברים ללמוד עם רבי שמעון בר יוחאי, היה אומר להם: בואו ונתקן את תכשיטי הכלה

[התורה], כדי שלמחרת בקבלת התורה, תימצא הכלה בתכשיטיה ותיקוניה. וכאשר ישאל המלך מי תיקן את תכשיטיה, אשרי חלקם של אותם החברים העוסקים בתורה, שאין לך בעולם מי שיוודע לתקן את תיקוני הכלה כמו החברים, אשריהם בעולם הזה ובעולם הבא. וכל המתקנים את התיקון בלילה זה ושמחים בו, כולם יהיו רשומים וכתובים בספר הזכרונות של הקב"ה, והקב"ה מברך אותם בשבעים ברכות, ומכתיר אותם בכתרים של העולם העליון. (הקדמת הזוהר ח ע"א) ומי יוותר על ברכות אלו. הלוא אם היו אומרים לך אם תלמד כל הלילה או אם תעשה כך וכך, תקבל ברכה מבבא סאלי, מי לא היה מתאמץ בשביל לקבל ברכה מבבא סאלי, כי הוא יודע שזו ברכה עם חותמת, "כָּכֵל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה", הוא גוזר מלמטה, והקב"ה מקיים מלמעלה. ועל אחת כמה וכמה שהברכה היא לא מבבא סאלי, ואפילו לא מהרמב"ם, ואפילו לא ממשה רבנו, אלא מבורא עולם בכבודו ובעצמו, ישתבח שמו ויתעלה כבוד הדרו, ולא ברכה אחת אלא שבעים ברכות... ולבד מכל זה, יש לנו גם הבטחה של רבנו האר"י ז"ל (שער הכוונות פט ע"א), שכל מי שלא ישן בלילה זה אפילו רגע אחד ויעסוק בתורה, מובטח לו שישלים שנתו, ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא. והגר"ח פלאג"י (מועד לכל חי סימן ח אות טז) הוסיף, שזוכה גם לבנים ובני בנים תלמידי חכמים, ועושה תיקון לשכינה, ומתקן מה שפגם בעיניו. ע"כ. ומי פתי לפספס הבטחות וברכות כאלו.

"ושמחת בחגך"

ג. דבר נוסף שחשוב מאוד לשים לב אליו, שכל אחד יכין את עצמו מערב החג לישון מעט¹, כדי שלא יצטער בלילה שמנדד שינה מעיניו, שהרי מצות עשה מן התורה "ושמחת בחגך". ואף על פי שגם כשישן מעט קודם החג, עדיין זה לא קל לנדד שינה מעיניו כל הלילה, בכל זאת, כיון שאנחנו יודעים את גודל התיקון שנעשה בלימוד התורה בלילה זה, והברכות שאנחנו זוכים בהם מפי הקב"ה, ממילא הצער של נידוד השינה מתגמד לעומת כל השפע הגדול שאנו זוכים לו, ואין אנחנו מרגישים שום צער.² וכיוצא בזה מצאנו בהגדה של פסח,

בצהרים כשהוא יעבור ברחוב פלוני, יארוב לו שם מישהו ויתן לו במקל 50 מכות חזקות ביותר, רק כמובן לא ישבור לו את העצמות, אבל המכות יכאבו לו מאוד מאוד כמה ימים עד שיתרפא מהן. ואז עבר יתקשרו אליו מבנין עזריאלי קומה 20 חדר 37 שיבוא לקבל את הצ"ק הנכבד. האם האיש הזה יסכים לקבל את המכות או לא? בוודאי שכן, כל בר דעת שווה לו לקבל 50 מכות, בשביל לקבל \$50,000,000. ועכשיו השאלה, האם כשהוא יקבל את המכות, הוא יצטער עליהם או לא? מסתבר מאוד, שהצער שלו יתגמד מאוד מאוד לעומת מה שהוא יודע שהוא אמור לקבל, ולהיות העשירי הגדול במדינה. והנמשל: ברור ופשוט בלי ספק שצער נידוד השינה בליל חג השבועות, מתגמד, נעלם והיה כלא היה, לעומת הידיעה שהקב"ה ישתבח שמו מרעף ברכות גדולות ועצומות על הלומדים בלילה זה, ועליהם נאמר (ישעיה סד א): "עֵין לֹא רָאְתָה אֲלֻקִּים זֹלְתָךְ". לכן ברור שאין לחשוש לצער בחג, חלילה ולא כלום. [ולעומת זאת בליל הושענא רבה, יש לדון באמת, האם נכון לכל אחד להישאר ער כל הלילה, מאחר ומבואר ברבנו האר"י שיעקר התיקון שם הוא קודם חצות, ובתקופה ההיא הלילה ארוך מאוד, ובפרט בשנים האחרונות שהאריכו את השעון קצין, וזמן הנץ החמה לערך ב-5:50, נמצא שרבים מצטערים צער רב בנידוד שינתם שעות רבות רבות. ועוד חזון למועד.]

¹ ודוקא מערב החג ביום, אבל לא כאותם שהולכים לישון בתחילת הלילה לאחר הסעודה, וקמים לאחר שעה או שעתיים ולומדים שאר הלילה, וחבל שמפסידים את עיקר התיקון כמבואר בזוהר הקדוש שזוכה לזה מי שלומד כל הלילה, ואז גם זוכה לכל הברכות, ולביטוח חיים ועוד ועוד כנ"ל, וזה לבד ממעלת תיקון כרת שזוכים רק מי שלמד כל הלילה ולא ישן כלל. ומכל מקום אם היה אנוס ולא יכל לישון בערב החג, ועתה בליל החג הוא עייף מאוד, והלך לישון מעט כדי שיוכל ללמוד בשוב הדעת, אם שכב על מיטה ונרדם אפילו זמן מועט [דקה אחת], חייב לברך ברכות התורה, ולאחר מכן יהיה רשאי ללמוד. וכשיגיע עמוד השחר, לא יברך שוב ברכות התורה. אבל מי שרק נמנם על כסא כשהוא יושב, אינו מברך ברכות התורה אלא בעמוד השחר. ואם צירף כמה כסאות ושכב עליהם או על ספסל ארוך ונרדם, גם זה נחשב שנת קבע, וכשיקום יברך ברכות התורה. וכן שמעתי ממרן זצ"ל שאמר: "וכי מי שעני ואין לו מיטה וישן על ספסל, לא מברך ברכות התורה"?! (עיין בי"א ח"ח ס"ה)

² נתאר לעצמנו אילו היה בא אליהו הנביא למישהו ואומר לו שבשמים אמרו שהוא יזכה בפיס 50,000,000\$, אבל כדי לזכות, הוא חייב לעבור זיכוך שהוא, ולכן למחרת

במעשה עם התנאים גדולי עולם רבי אלעזר בן עזריה, ורבי טרפון ורבי עקיבא שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית. וכתב המהר"ל מפראג בספר גבורות ה' (פרק ג), וכדי שלא יקשה לך איך היו מונעים שינה מעיניהם ביום טוב, והלא צער הוא? באמת לא היה להם צער, כי מחיוב המצוה עבר להם הזמן מהר מאוד, "וַיְהִי בְעֵינָיו קִימִים אֲחָדִים בְּאַהֲבַת אֱתֶהּ", עד שלא הרגישו שעלה עמוד השחר, ובאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. ולפי זה מובן גם מה שאמרו בגמרא סוכה (נג ע"א): כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה, לא ראינו שינה בעינינו, אלא היינו מנמנמים זה על כתפי זה. ולכאורה תשאל, מי התיר להם להרבות בשמחה כל כך, ולנדד שינה מעיניהם כל ימי החג? וצריך לומר שמרוב השמחה הרוחנית שהיתה בשמחת בית השואבה, ממילא הצער של נידודי שינה, היה מתגמד בעיניהם מאוד מאוד. ומזה יש ללמוד על אותם בחורים שמנדדים שינה מעיניהם בלילות שבת ללמוד כל הלילה, שעליהם לבדוק בעצמם בכנות, אם חלילה מצטערים מחמת כן, שאז ברור שאסור להם לעשות כן, שהרי "וְקִרְאתָ לְשִׁבְתְּ עֹנֵג" כתיב. אבל אם באמת מתענגים בלימודם, עד שכמעט לא מרגישים צער נידודי שינה, אשרי חלקם ומה נעים גורלם. (עיני חז"ע שבת ב עמוד ר"ז)

סדר הלימוד

ד. ובענין סדר הלימוד בלילה הזה, כתוב בזוהר הקדוש (הקדמת הזוהר ח ע"א) שרשב"י היה עוסק מפסוקי התורה לפסוקי הנביאים ומנביאים לכתובים, ובדרשות הפסוקים ובסודות החכמה, שכל אלו הם תיקוניה ותכשיטיה של התורה. ולמחרת אינה באה לחופה אלא עמם. ואותם החברים העוסקים בתורה נקראים בני החופה. וכשהיא באה לחופה, הקב"ה שואל על בני החופה, ומברך אותם ומעטר אותם בעטרות הכלה. על כן, בודאי שהנכון ללמוד עם הציבור את התיקון שנדפס בסידורים "קריאי מועד", וכמו שכתב מרן החיד"א: "המנהג המפורסם בכל תפוצות ישראל לקרוא בליל חג השבועות בחבורה את הסדר המתוקן מרבנו האר"י ז"ל. ואמנם שמעתי שיש קצת שאינם לומדים כן, ולא טוב עשו לבנות במה לעצמם. ואף על פי שלא באו בסוד ה', מכל מקום חובה מוטלת עליהם ללמוד את התיקון, שהוא מנהג קבוע ברוב ישראל". ע"כ. גם בארצות אשכנז פשט כן המנהג, כמו שמעיד הש"ה הקדוש (שבועות דף כט עמוד ד) וז"ל: "וסדר הלימוד של זו הלילה, כבר התפרסם ונודע לרבים על ידי הקונטרסים שהתפשטו. והמנהג הזה בכל ארץ ישראל ובכל המלכות, אין נקי כולם כאחד מגדולים ועד קטנים, וכן קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם. וכך סדר הלימוד, ששה פסוקים מכל פרשה וכו'". ע"כ. וכן כתבו עוד רבים מן האחרונים. וכן נהג הגאון מוילנא ללמוד את התיקון המפורסם, על אף שקידתו והתמדתו בתורה, שהיתה יוצאת מגדר הרגיל, בכל זאת לא טען שזה ביטול תורה. ישמע חכם ויוסף לקח.³

אל תפרוש מן הציבור

ה. ואמנם יש שלא עוסקים בתיקון המסודר אלא לומדים גמרא, אולם המציאות מוכחת שהרבה מהם מוחם צלול בתחילת הלילה,

אך לאחר כמה שעות, אינם מרוכזים כל כך, והלימוד אינו באיכות טובה כלל. על כן, עצה טובה שיתחילו את לימודם בתחילת הלילה כאוות נפשם, ויקבעו מראש לסיים למשל בשעה 24:00, שאז מפסיקים הציבור לומר קריאת שמע לפני חצות, ואז יתחילו את התיקון המסודר, כי בקריאת התיקון אין צריך את אותו ריכוז כמו בלימוד הגמרא. אך צריך לשים לב, שכל זה דוקא כשנמצאים במקום שישנם עוד רבים שלומדים גמרא. אבל הנמצא בבית כנסת שכל הקהל קוראים את התיקון, בודאי שלא נכון לפרוש מן הציבור וללמוד גמרא לבדו, וכל שכן עם חברותא שיתבלט יותר ששונים הם מכולם. וכבר אמרו חז"ל (מסכת דרך ארץ פ"ד ה"ח): "לא יהיה אדם קורא בין השונים, ולא שונה בין הקוראים. כללו של דבר, לא ישנה אדם מדעת הבריות". ע"כ. ועל אחת כמה וכמה אם בבית כנסת זו ישנם תלמידי חכמים שקוראים את התיקון, ואילו אלו ילכו ויבנו במה לעצמם ללמוד גמרא, יש בזה יהורא, חלילה. וכבר ראינו לצערנו הרב, כמה כאלו, שדרכיהם שונות מכולם, ואת דתי מנהגי ישראל אינם עושים, ואף שאין אנו חושדים בהם שהם עושים כן מחמת רמות רוחא, חלילה, אבל פעמים שהציבור רואה בזה זלזול במנהגי ישראל, ובפרט במנהג זה שיסודתו בזוהר הקדוש, ומי יבוא אחר המלך?! ולא לחינם הלל אומר (אבות פ"ב מ"ד): "אל תפרוש מן הציבור", כי הלל שהיה אוהב שלום ורודף שלום, ידע ששינוי מנהגי הציבור, יכול להביא חלילה להיפך משלום. ובכל זאת מי שנפשו חשקה בלימוד הגמרא דוקא, שילך לבית הכנסת אחרת שלומדים שם גמרא. ודי בזה למבין.⁴

זיכוי הרבים

ו. עצה טובה שמרן זצ"ל היה אומר שהנכון לחלק את קריאת הזוהר - 'אדרא רבא' בין הקהל, וכל אחד קורא מספר דפים, וגומרים אותו בזמן מועט. ובגמר הקריאה, החכם שבקהל ילמד עם הציבור את תר"ג המצוות, ויבאר כל מצוה ומצוה כיד השם הטובה עליו, וישתדל גם לשלב אגדות ומעשיות המשמחים את הלב, כדי לשמח את לב הקהל, ולעוררם שלא יתנמנו. וכן היה מנהגו של מרן זצ"ל לבאר את תר"ג מצוות, והיה מתבל את דבריו במשלים ומעשיות ופירושים נפלאים מענייני מתן תורה, והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני.⁵ וכן נהגנו בסייעתא דשמיא כמה וכמה שנים לבאר את המצוות לציבור בתוספת מעשיות ובהסתעפויות לענייני ההלכות הקשורות לאותה מצוה, ואין ספק שכשהציבור שומעים בפרט ענייני הלכה מעשיים, מתעוררים יותר, וכל הלילה מנוצל ללימוד התורה כיאות.⁶

השפעות והארות לדורות

ז. בסוף מסכת מגילה (לב ע"א) למדו חז"ל מהפסוק (ויקרא כג מד): "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מִצְוֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מצוותם שיהיו קוראים אותם כל אחד ואחד בזמנו. לכן בכל חג וחג אנחנו קוראים מענייניו של החג, וגם בחג השבועות אנחנו קוראים מענייני דיומא, קריאת מתן תורה, כי זה זמן "מתן תורתנו", כמבואר בגמרא שם (לא ע"ב). ואמרו בילקוט שמעוני (פרשת יתרו, בחודש השלישי): אמר הקב"ה לישראל, בני, היו קוראים פרשה זו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה. כי בכל שנה ושנה חוזרת אותה הארה

⁴ וכך היה מנהגו של מרן זצ"ל, לפני למעלה מ-50 שנה, כשהיה גר ברחוב אלקנה בירושלים ומתפלל בבית הכנסת "בורוכוב". סיפר לי מר אבי שליט"א, שמרן היה מגיע ללימוד של ליל החג עם כולם לאחר סעודת החג, ולומד את התיקון המסודר, ובאמצע הלילה היה מוסר שיעור, ואחר כך הולך לביתו [לעסוק בלימודו], וחוזר לתפילה בהנצח חממה. אבל בהיותו בציבור, נהג כמו כולם. [עוד סיפר לי מר אבי, ששנה אחת לעינינו את מרן לדרוש בבית הכנסת "מוריה" שבשכונת "שמואל הנביא", ומרן יצא באמצע הלימוד, ומר אבי ליווה אותו בדרך לבית הכנסת, ועד היום הוא זוכר את הדרשה שמרן דרש על הגמרא בבבא מציעא (נט ר"ב) בענין תנורו של עכנאי, היאך רמזים שם ארבעה דרכים לקנייני התורה. ולאחר הדרשה חזר מרן לבית הכנסת "בורוכוב" להמשך הלימוד. אשרי עין ראתה כל אלה!!!]

⁵ ואני שמעתי ממרן זצ"ל שאמר בשיעור, שהחכם ישתדל גם להפתיע את הציבור בשאלות, מה באור מצוה זו, ומה טעם מצוה זו. ובכך, כל אחד יפחד להתנמנם, פן יפתיע אותו הרב, ופתאום ימצא אותו עושה 'מודים'... וזה לא כל כך נעים...

⁶ האמת, שאף פעם לא הגענו בלילה זה לבאר יותר ממאה מצוות, כי לנגד עינינו תמיד איך לעניין את הציבור בעוד דבר ועוד דבר, וכבר אמר התנא (אבות פ"ב מ"ז) "לא עליו המלאכה לגמור, ואין אתה בן חורין להיביט ממנה". ואם ירצו הציבור, ימשיכו כל אחד ואחד את שאר המצוות למחרת ביום.

³ מרן זצ"ל היה רגיל לספר על המגיד מדובנא רבי יעקב קרנץ, שלמד פעם בליל שבועות בבית מדרשו של הגאון מוילנא, והגאון היה לומד את התיקון המסודר, ואילו המגיד למד גמרא. שאל אותו הגאון, מדוע אינך לומד את התיקון כנהוג בכל ישראל? השיב המגיד כדרכו בקודש במשל לחתן שלאחר חתונתו היה יושב בטל בלי עבודה, אמר לו חמיו לך לשוק ותסתכל במעשה הסוחרים, וכאשר הם עושים, תעשה. הלך וראה שהסוחרים תולים בחלון הראווה דוגמאות של סחורות. גם הוא שכר חנות וקנה מעט סחורה ותלה בחלון לדוגמא, אבל את החנות עצמה השאיר ריקה מכל סחורה. כאשר נודע לחמיו, צחק עליו ואמר לו, הסוחרים האלה יש להם סחורות רבות בחנות, והחלון הוא רק לתת בו דוגמאות, כדי שיבחרו הקונים את הסחורה שמוצאת חן בעיניהם. אבל אתה החנות שלך ריקה מכל וכל, אם כן למה לך את הדוגמאות?! והנמשל: כבוד מורי ורבי הגאון מלא ברכת השם בתורה, בנביאים, בכתובים, בתלמוד ובמדרשים, ואוצר נחמד וגדול, מלא וגדוש בכל מכל כל, ולכן הערב עוסק רק בקטעי הפסוקים והמאמרים המסודרים בתיקון, שהם כמו דוגמאות בחלון ראווה למה שכבודו יודע. אבל אדם כמוני שלא קרא ולא שנה ולא למד כלום בכל השנה, אם אקרא את התיקון, יצחקו עלי, הואיל והחנות שלי ריקה מכל סחורה, לכן אני קודם לומד גמרא, כדי שאמלא את החנות בסחורה, כמו שנאמר (משלי ג יז): כִּי טוֹב סִחָרָה מִסָּחָר כֶּסֶף... יִקְרָה הַיָּא מִפְּנִינִים, וְכָל חֶפְצֶיךָ לֹא יִשְׁוּוּ בָּהּ.

אל תעשה "ונהפוך הוא" בחג השבועות

י. לכן מרן זצ"ל היה מתריע תמיד שלא לעשות בחג השבועות 'ונהפוך הוא' - ללמוד כל הלילה ולישון כל היום. ואני זוכר שמרן אמר שיש ביום 'שעתיים שלוש', ואחר כך יקום ויעסוק בתורה, ואם יהיה עייף, ישלים את שנתו בלילה לאחר ההבדלה, כי ככל שילמד יותר ביום זה, יכשיר את עצמו להיות בית קיבול לקבלת התורה, וישאב כוחות רוחניים יותר למשך השנה הבאה עלינו לטובה. כי יום זה הוא בחינת ראש השנה של התורה, יש ראש השנה בתשרי שהוא בבחינה גשמית, כמו שאמרו (ביצה טז ע"א) מזונותיו של אדם קצובים לו בראש השנה, ויש ראש השנה רוחני, שכל נשמה זוכה לקבל מחדש את אותה הארה שהיתה לאבותינו במעמד הר סיני. ואשרי הזוכה לחדש ביום זה חידושי תורה, ואם אינו יודע לחדש, ילמד דברים חדשים שלא למד עדיין.

השקפה צרופה של רבותינו על יום כ"ח באייר

יא. השבוע יום כ"ח באייר - "יום ירושלים", שברוך השם חזר אלינו הכותל המערבי, ורבים שואלים מהו לענין אמירת תחנון ביום זה. ובכן, אין ספק כי תהילות לאל יתברך, גבר חסדו עלינו, וזכינו ברוך השם לגבור על אויבנו ושונאינו ומבקשי רעתנו, כל צבאות ערב שבאו להשמידנו, והיו המה רבים ועצומים מאוד, ומצוידים במיטב הנשק והתחמושת, ולמרות הכל המה כרעו ונפלו, ואנחנו קמנו ונתעודד, וחזר אלינו שריד בית מקדשנו - הכותל המערבי, שעליו אמרו במדרש (שיר השירים רבה ב): "מעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי".

יב. ואביא לפניכם ציטוט מעניין משיעורו של מרן זצ"ל על מלחמה זו "ששת הימים": כל הדרים בירושלים באותם ימים, חיל ורעדה אחזתם בימים שקודם המלחמה, בהיות הערבים הרשעים שונאי ישראל ימח שמם וזכרם, היו מאיימים על היהודים שחלילה תיכף הם ינצחו במלחמה, ויקחו את בתי היהודים וישללו אותם וכו'; אבל בורא עולם ישתבח שמו לעד, קיים בנו "מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים", "וְנִהְפֹךְ הוּא, אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְהוּדִים הַמָּה בְּשִׁנְאֵיהֶם", והכל בכח התורה והאמונה של עם ישראל, כי "אם ה' לא יִשְׁמֵר עִיר, שָׁוְא שֶׁקֵּד שׁוֹמֵר", וניצלנו לחיים בניסים גמורים. ואין זה ענין פרטי רק לתושבי ירושלים, אלא הוא דבר כללי השייך לכלל ישראל שזכינו לקבל את ירושלים והכותל המערבי, שקדושתן קיימת לעולם מפני השכינה, שנאמר (מלכים א ט א): "וְהָיוּ עֵינֵי וְלִבֵּי שָׁם כָּל הַיָּמִים". ובאמת איך יכולנו להם? מה הם תעצומות הנפש שהביאו את העם היושב בציון, להינצל מסכנה גדולה שריחפה מעל ראשנו? התשובה לכך היא ברורה, כאשר באים בביטחון בהשם יתברך, ויודעים שלא כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה, זוכים לסייעתא דשמיא, ככל שהביטחון בהקב"ה גבוה יותר, כך הניצחון מפואר יותר. קודם המלחמה רבים אחזו אותם חיל וחלחלה, והעם כולו היה בחרדה מפני הבאות. ולכן הטלנו את ייבנו על הקב"ה, כי לא יטוש ה' עמו. וכמו שאומר הנביא זכריה (ד ט): "לא בְּחֵיל וְלֹא בְּכֹחַ, כִּי אִם בְּרוּחַ אֱמֶר ה' צְבָאוֹת". הנביא אומר, גם כאשר מולנו עומדים כוחות וצבאות גדולים, וגם אם אנחנו מרגישים מספיק חזקים לעמוד מולם, תמיד צריך לזכור: לא בְּחֵיל וְלֹא בְּכֹחַ, רק עם בטחון בהקב"ה אפשר לנצח. וזהו המסר החזק ביותר של היום הזה, מסר של בטחון בו יתברך. וכן אמרה תורה (דברים ט): "הֲשִׁמֵּר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ... וְרַם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ... וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ פָּחִי וְעַצְמִי יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה. וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי הוּא הִנְתָּן לְךָ פֶּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיל". עלינו לזכור את כל הטובה שהקב"ה הרעיף עלינו, ולא לתלות את ההצלחות בנו חלילה, "שִׁירוּ לוֹ זָמְרוּ לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל נַפְלְאוֹתָיו".

יג. ובשורת יביע אומר (חלק י סימן נג) הביא מרן זצ"ל שמצאנו לכמה וכמה

שהיתה בעת מתן תורה ממש. ובה מובן מה שאמרו שם במדרש דבר מעניין: "בחודש השלישי", למה ניתנה תורה בחודש של מזל תאומים? כדי שלא יהיה פתחון פה לאומות העולם, אילו נתן לנו את התורה היינו מקיימים אותה, אמר הקב"ה: ראו באיזה חודש נתתי את התורה, במזל תאומים, שאם יבוא עשו הרשע להתגייר ולעשות תשובה יבוא ללמוד תורה. ע"כ. פלא פלאות, הקב"ה נותן את התורה דוקא במזל תאומים, כדי שהתאום של יעקב אבינו הוא עשיו אבי אדם וכל דורותיו שהם בעצם אומות העולם, אם ירצו להתגייר וללמוד תורה, יקל עליהם. רואים כמה ההשפעה של הזמן ממשיכה הלאה והלאה לדורות עולם, שאף שעברו כבר מיום מתן תורה 3,332 שנה, עדיין ההשפעה קיימת, ואותה הארה של מזל תאומים מלווה לכל הזמן שיקל עליהם לבוא ולהתקרב. וקל וחומר בחודש 'סיון' עצמו, שהפוטנציאל גדל ומתעצם יותר והסיכויים רבים יותר להתקרב. ועל אחת כמה וכמה לנו עם ישראל שאנחנו כבר מחוברים לתורה, שבדאי יש לנו סייעתא דשמיא גדולה יותר בחודש זה. ושיא השיאים ביום מתן תורה עצמו, כי ביום זה גדלים ומתעצמים הכוחות יותר ויותר, לזכות לעלות מעלה מעלה בתורה ובריאת שמים טהורה.

ח. וכיוצא בזה אנחנו רואים בגמרא שבת (קכט ע"ב) שהזהירו חז"ל שלא להקיז דם בערב חג השבועות מחשש סכנה, כי יוצא שד ששמו 'טבוח', שאילו לא קיבלו ישראל את התורה, היה טובח את בשרם ודמם של שונאיהם של ישראל, (וכן נפסק ברמ"א ס"ס תסח). וזה פלא! הרי בפועל עם ישראל קיבלו את התורה, ואמרו "נעשה ונשמע", ואם כן מה יש למזיק לאיים עליהם?! ובכל זאת, עצם זה שפעם הוא יצא ביום זה, אפילו שלא היתה לו שום סיבה להזיק חלילה, עדיין, דורות על גבי דורות, אלפי שנים, צריכים להיזהר שלא להקיז דם ביום זה, כי ההשפעה עדיין קיימת ומרחפת באויר. ואם במידת פורענות כך, על אחת כמה וכמה במידה טובה, שכמה השפעה והארה גדולה וטובה יש ליום זה של מתן תורה לדורות עולם להתקרב לתורה יותר ויותר.

ט. וכן מצאנו בגמרא (תענית כז ע"ב), אנשי משמר מתענים כל השבוע חוץ מיום ראשון? מפני שהוא יום השלישי ליצירת האדם שנברא ביום שישי, ובכל יום שלישי ליצירתו הוא חלוש. עד כדי כך, השפעת הבריאה מששת ימי בראשית משפיעה לדורות שבכל יום ראשון האדם חלוש. גם בשורת הרשב"א (ח"א סימן תיג) הוכיח כן מהגמרא בכתובות (ה ע"א) שאמרו, בתולה נשאת ברביעי ונבעלת בחמישי, הואיל וביום חמישי בבריאת העולם נאמר בתורה ברכה לדגים. וכן אלמנה נבעלת בששי, הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם, כי ההשפעה מששת ימי בראשית משפיעה לדורות. וכן (תענית שם) אנשי משמר היו מתענים בכל יום כנגד מה שנברא באותו יום, ביום שני על הפורשים לים, כי בו נחלקו המים העליונים והתחתונים. וביום שלישי על הולכי מדברות, דכתיב "ותראה היבשה" שתהיה ראויה להולכיה, שלא יזקו מחיות רעות. וכו', כי בכל יום ויום תתחזק בו המלאכה שנבראה בו. וכן (סנהדרין טז ע"ב) מצאנו ברב הושעיא ורב חנניא שהיו עוסקים בספר יצירה בכל ערב שבת, ובוראים עגל משולש ואוכלים אותו. ולמה עשו כן דוקא בערב שבת, ולא בארבעה זמנים בשנה שהכל צריכים יותר לבשר (כמבואר בגמרא (תולין פג ע"א): ערב יום טוב אחרון של סוכות, וערב יום טוב הראשון של פסח, וערב עצרת, וערב ראש השנה)? כי בבריאת העולם הקב"ה ברא את הבהמה ביום שישי ערב שבת. ע"ש. ומבואר שכל מה שארע בעבר, השפעתו בזמנו נמשכת לדורות. ומעתה מובנים היטב דברי המדרש לעיל: אמר הקב"ה, בני, היו קורין פרשה זו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה. כי באותו יום של מתן תורה, מתעוררת הארה הקדושה של המעמד הנשגב והנורא של אבותינו בהר סיני.⁷

7 ומעשה ששמעתי מהגאון המקובל הרב בניו שמואלי שליט"א על בחור שחלה בחולי קשה כמה ימים קודם חג השבועות, ובא להתברך אצל הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אמר לו הרב, אתן לך עצה. תתכונן היטב לפני החג, בשלושת ימי הגבלה תעסוק בתורה בהתמדה, ובפרט בליל החג. ובבוקר בעת קריאת התורה, תחשוב ותרגיש שעכשיו אתה מקבל ממש את התורה בהר סיני, והרי במתן תורה חז"ל אומרים שהתפראו כל עם ישראל, ובעזרת ה' תתרפא. [עיין במדרש (ויקרא רבה, מצורע פרשה יח אות ז): אמר רשב"י, כשעמדו ישראל על הר סיני ואמרו, "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", באותה שעה לא היה בהם זב ומצורע, ולא חירגים ולא סומים ולא אילמים ולא חרשים ולא שוטים, על אותה שעה הוא אומר (שיר השירים ד ט): "כָּלֶךְ יָפֵה רֵעִיתִי

8 מר אבי שליט"א סיפר לי שבזמנו למד בישיבת "פורת יוסף" בשיעורו של הגאון רבי יוסף עדס זצ"ל, והיה אומר להם הרב, אתם לא מבינים את השפה הערבית, אתם לא יודעים מה הם הערבים ימח שמם וזכרם, מאיימים עלינו חס ושלוש, והיו פחד ורעדה מאוד מאוד בימים ההם. לא תקפ"ץ.

גדולי עולם שכאשר היו להם ניסים גדולים, קבעו יום זה ליום משתה ושמחה להם ולבניהם ולבני בניהם עד עולם, כדי להודות לשמו יתברך. וכמו שכתב מרן החיד"א על הרמב"ם שכאשר שמע שבמלכות בורגונדיא יש ספר תורה מכתב יד קדשו של אדוננו עזרא הסופר הכהן הגדול, הלך לשם ומצא את כל הפרשיות פתוחות וסתומות מכוונות למה שהעתיק הוא במצרים. וכתב: **"ושמחתי מאד, וקבלתי לעשות יום משתה ושמחה ביום ההוא כל שנה ושנה, הוא כ"ח לירח זיו [אייר]. וטרחתי לכבוד צורי, והעתיקתי מן הספר ההוא כל חסרות ויתרות ותיבות גדולות וקטנות ומשונות ומהופכות כדי לעשות ספר תורת ה' בלי חיסור ויתור. ובשובי לאדמתי כתבתי תורת אלוקינו כדת, וממני הכל מעתיקים".** עכ"ל הרמב"ם. [ומעניין שזה היה בדיוק ביום כ"ח באייר].

יד. גם מהר"ם אלשקר נשאל אודות עיר אחת שנעשה להם נס גדול ביום י"א טבת, וקבלו בהסכמה גדולה עליהם ועל זרעם ועל כל הבאים אחריהם לעשותו כיום פורים לכל דבריו, כדי לפרסם את הנס הגדול שנעשה להם באותו יום עד עולם. והשיב, שבודאי יכולים לתקן כן, וחיבים אף הבאים אחריהם לנהוג באותה קבלה. וכמבואר ברמב"ן והריב"ש. גם הגר"ח אבולעפיא בספר מקראי קודש כתב, שאמנם אין לנו לקבוע יום טוב לכלל ישראל, אבל יום טוב של יחידים, או של מדינה שאירע להם נס בזמן מסוים, למה לא ינהגו בו יום טוב, וגם בניהם חייבים לנהוג ימים טובים אלו. וכן כתב מרן החיד"א, יחידים שנעשה להם נס, ומקבלים עליהם מנהג להזכיר את נסי השם יתברך, מנהג של מצוה הוא, ונעשה חובה עליהם ועל זרעם. והרמב"ם כתב בסוף פירושו למסכת ראש השנה כתיבת יד, שקיבל עליו ועל זרעו עד סוף כל הדורות לצום ביום אשר עבר בים צרה, ולעשות יום משתה ושמחה ביום שעלה מן הים. ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, הוא ובני ביתו עד סוף כל הדורות. וכתב הגאון רבי חיים פלאגי, מי שנעשה לו נס, וקיבל עליו לעשותו יום משתה ושמחה, נראה שאין לומר וידוי ותחנונים באותו יום. ומנהג איזה משפחות בעירו שעושים יום פורים ביום ח' אייר, שנעשה להם נס באותו יום, וקבעוהו ליום פורים לדורות, ואין אומרים וידוי ותחנונים. ע"ש.

טו. וראה דבר מעניין מאוד שכתב מרן זצ"ל בספרו חזון עובדיה (ארבע תעניות עמוד תפט) בהספדו על הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, וזו לשונו: "זכורני כי בשנת תשכ"ז בעת שקמה מלחמה של מלכי ונשיאי הערבים נגד תושבי ארץ ישראל, הירדנים פתחו באש מרגמות ותותחים והפגזו את ירושלים, עד שגבר ישראל על אויביו, וירושלים העתיקה שוחררה מחיילי ירדן, וישראל עושה חיל, ובסייעתא דשמיא עם ישראל זכה להשתלט עליה, ואני והגאון רבי בן ציון אבא שאול בהיותנו אז שכנים, נאלצנו לרדת למקלט כמה ימים, ובכל משך הזמן שהיינו במקלט, עד יעבור זעם, עסקנו בתורה [במסכת יבמות] בהתלהבות רבה, ולא שמנו לב להפגזות הנוראות אשר סביבנו. וכשיצאנו מן המקלט, אמר רבי בן ציון, הואיל ונעשה לנו נס, בעזרת השם יתברך בלי נדר ביום כ"ח אייר, שבו היתה תשועת ישראל, לא נאמר וידוי, כיום שמחה והודאה להשם יתברך. והנה כשהגיע להתפלל בישיבה, באותו יום, הגאון המנוח רבי יהודה צדקה זצ"ל, מטעם הכמוס עמו, הביע דעתו לומר וידוי בכ"ח באייר, ורבי בן ציון למרות הכל, החריש ולא ניסה להתנגד לרבי יהודה צדקה, כי היה רבי בן ציון מתבטל לפניו בענווה יתירה. וכבוד הגאון המנוח היה גדול בעיניו, ולכן זכו להרמת קרן התורה, ולהגדיל תורה ולהאדירה". עכ"ל. וכן אמר לי מר אבי שליט"א ששמע ממורנו ורבנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל בישיבת "פורת יוסף" בשיעור, שלא לומר וידוי ביום זה כ"ח באייר, יום ירושלים, ואמר בלשון זו: "וכי לא ניצלנו ממות לחיים?!"

טז. והגיע לידי מכתב ששלח מרן הראש"ל רבנו יצחק יוסף שליט"א לתלמיד חכם חשוב ששאל אותו בענין זה, והביא שם מה שכתב הגר"ח פלאגי בספרו מועד לכל חי (חודש אייר אות יא): "יום כ"ח אייר, יום שמת שמואל הנביא, והובא בשלחן ערוך (סימן תק"ף) שמתענים. ושמעתי

בקושטא כי בישיבת הרב החסיד מוהר"א חיון ז"ל עושים הילולא רבה ביום הזה, ונאספו שמה כל ההדר"ם לעשות בו יומא טבא". והנה אם בקושטא עשו הילולא רבה ויומא טבא בכ"ח אייר בגלל שזה יום שנפטר בו שמואל הנביא, לפי זה בזמנינו שיום זה נעשו בו ניסים ונפלאות לעם היושב בציון בכללו ולתושבי ירושלים בפרט, בשנת תשכ"ז, וניצלו לחיים בניסים גמורים מעל הטבע, נראה שהרוצה שלא לומר וידוי ותחנונים ביום זה רשאי לנהוג כן, ואין לזה קשר לשאלה ההשקפתית כיצד להתייחס להנהגה החילונית. ודי בזה. ושמענו שכך היתה דעתם של כמה מגדולי ישראל זצוק"ל, שאין לומר ביום זה תחנון, שזכרו את חסדי השם יתברך עם כל בני העיר, ואת הפחד הגדול שהיה, ואף מרן אאמו"ר זיע"א כך היתה דעתו, ואמר כן בשיעוריו, בפרט בדור זה שהיה עד לניסים ולנפלאות שאירעו במלחמה זו. ואמנם לא היה אומר הלל אפילו בלא ברכה, והסתפק במה שלא אמרו וידוי לזכור את הניסים והנפלאות. ע"ש. וכן מפורש בשו"ת יחיה דעת חלק ז' (ס"ס פא הערה 6) שנשאל מרן זצ"ל מאיזו ישיבה בענין אמירת תחנון ביום העצמאות וביום ירושלים, וענה מרן בלשון זו: "ד' אייר תשע"א. אין לומר תחנון בשני הימים הנ"ל. להתפלל כרגיל. וללמוד בהתמדה ביתר שאת ויתר עוז. עובדיה יוסף". עכ"ל.

יז. ומעניין לענין באותו ענין, לפני שני שיעורים (עיין סוף גליון 25) הבאנו השקפה ודעת תורה צרופה של מרן מלכא ועוד כמה מגדולי הדור הקודם זצ"ל, בענין אם לומר תחנון ביום ה' באייר, ובזמנו אחד החברים ה"ו שאל, נכון שהיו ניסים וכו', אבל עדיין, הלוא אותם אנשים ראשי המדינה והביטחון, לצערנו הרב, רובם אינם יראי שמים בלשון המעטה, לא תורה ולא מצוות, לא שבת ולא טהרה, לא תפילה ולא תפילין, וכו' וכו', אם כן מה פתאום להתייחס למעשיהם, עד כדי כך שזה ישפיע עלינו בתפילה שלא נאמר וידוי ותחנונים? אך מצאתי את התייחסותו של מרן זצ"ל לשאלה זו באחד משיעוריו, כפי המובא בספר החשוב והנפלא "מעדני המלך": "הנה יש טוענים שר הביטחון הראשון בן גוריון, לא היה דתי ושומר תורה, ואינו צריך התייחסות. אך זה לא נכון, ה' ראה בעוני עמו, ראה את האנשים הצדיקים שלנו, ועשה להם ניסים. ראה תלמידי חכמים צדיקים עוסקים בתורה יומם ולילה, אלמלא הם נשתכחה תורה מישראל, בזכותם עשה ה' ניסים ונפלאות, התורה מגינה ומצילה, היא עוזרת לכל עם ישראל, מגינה עליהם מכל אויביהם וכל מבקשי רעתם. אתם יודעים כמה טובבים אותנו צוררי ישראל?! צריך לעסוק בתורה שתהא מגן וצינה עלינו, פי מלאכיו יצוה לך לשמך בְּכָל דְרָךְךָ".

יח. ואז סיפר מרן את המעשה מהגמרא (מסכת מעילה יז ע"א) שפעם גזרה מלכות רומא גזירות על ישראל, שלא ישמרו את השבת, ולא ימולו את בניהם, ולא ישמרו טהרה. אמרו חכמים: מי ילך ויבטל את הגזרות? ילך רשב"י שהוא מלומד בניסים. הפליג רשב"י בספינה לרומא עם תלמידו. ויצא לקראתם שד ששמו 'בן תמליון', אמר להם אני אקדים ואלך לפניכם, ואכניס רוח רעה בבתו של הקיסר, וכך היא תשתגע, ולא ימצאו תרופה עד שתבואו אתם ותאמרו לי לצאת ואני אצא. ובשכר זה יתן לכם הקיסר כל מה שתרצו. ואכן כך היה והתבטלה הגזירה. בכה רבי שמעון ואמר: ומה הגר המצרית שהיתה שפחה של שרה, נזדמן לה מלאך שלוש פעמים להציל אותה. אני אפילו לא מלאך אחד, אלא שד?! לאחר מכן ניחם את עצמו ואמר, "יבוא הנס מכל מקום". ע"כ. המשך מרן ואמר: אפילו רשב"י לא זכה למלאך שיושיע אותו אלא שד, אם כן מה בכך ששר הביטחון היה חילוני? ה' מסתכל על הטובים שבזכותם עומד העולם, ובזכותם מושיע את ישראל. עם ישראל הולך וגדל בתורה ויראת שמים, כמה בעלי תשובה יש בדורנו, ולכן צריך להודות לה', ולא להתנכר חס ושלום. נמשיך לעסוק בתורה, כי הם חיינו ואורך ימינו, ובהם נהגה יומם ולילה, ובזכות זה ננצח על אויבינו, 'כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל', זה הידים של משה רבנו שהביא בהם את התורה והלוחות, בזכותם ניצחו עם ישראל. התורה היא שעזרה לנו לנצח. ע"כ." 9

אני מציל את עמי ישראל מכל צרה, שנאמר בשירת דבורה (שופטים ח): "בְּחַר אֱלֹקִים חַדְשִׁים, אֲזַלְחָם שְׁעָרִים, מִגֵּן אִם יִרְאֶה וְרִמַּח בְּאֲרָבָעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל". מלמד שאם יצאו למלחמה ארבעים אלף חיילים של ישראל, ותלמידי חכמים ישבו ועסקו בתורה, דומה להם כאילו אחזו מגן וצינה וחרב פיפיות להצלתם. וכן אמרו בגמרא מסכת מכות (י"א) "עמדות הן רגלינו בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם", מי גרם שיהיו רגלינו עומדות איתן במלחמה נגד אומות העולם? שערי ירושלים שהיו יושבים ועוסקים בהם בתורה!

9 אין ספק כי אך ורק התורה היא ששומרת עלינו, כמו שאנחנו אומרים בהגדה של פסח: "והיא שעמדה לאבותינו ולנו", 'היא' זו התורה. ולכן תמיד מרן זצ"ל היה מדגיש את הענין של לימוד התורה, כי תלמוד תורה כנגד כולם, והיא בגדר "ואת עלית על כולנה". צא וראה מה כתב בתנא דבי אליהו (סוף פרק יא): אשרי מי שמחדש בדברי תורה על פיו, שהוא דומה כמי שממעיט אותו מן השמים, ואומר לו הקב"ה: בני, בבית לי בית המדרש, והשכר הגדול שיש לי באוצרי שלך הוא, ובשבילך ובזכותך